

УДК 821.161.2.091Бойко-Блохин
DOI: 10.32342/2523-4463-2022-2-24-5

О.Б. ТЕТЕРІНА

*доктор філологічних наук, професор,
старший науковий співробітник Відділу компаративістики
Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (Київ)*

КОМПАРАТИВІСТСЬКА ПАРАДИГМА У ПРАЦЯХ Ю. БОЙКА-БЛОХИНА: «ВЗАЄМОДОТИКАННЯ І СХРЕЩЕННЯ» ПІДХОДІВ

У статті досліджено компаративістську модель Ю. Бойка-Блохина як вагомий складник цілісної концепції порівняльного літературознавства українського зарубіжжя 30-80-х рр. ХХ ст. (Ю. Бойко-Блохин, М. Гнатишак, С. Гординський, В. Державин, І. Качуровський, Д. Чижевський, Ю. Шерех та інші). Підходи до порівняльного вивчення літератури вченого-емігранта розглянуто в контексті основних тенденцій розвитку світової компаративістики, а також співвіднесено із поглядами представників материкового порівняльного літературознавства. З'ясовано специфіку моделі Ю. Бойка-Блохина. Доведено її багатоаспектність та різновекторність, а також осмислено актуальність поглядів вченого для сучасної компаративістики, з огляду на перспективи розвитку галузі. У цьому полягає *мета* роботи та зумовлені нею завдання. У дослідженні застосовано здобутки *методології* історико-порівняльного аналізу, методики культурно-історичної та рецептивно-естетичної шкіл.

Проакцентовано, що концепція дослідника демонструє увагу до контактено-генетичних зв'язків і типологічних подібностей та відмінностей. Автор трактує проблему функціональності міжлітературної/міжкультурної комунікації як чинник, насамперед, стильового розвитку національного письменства. Розкрито міждисциплінарний характер праць дослідника (із виходом у сферу філософії, психології), продемонстровано залучення в них контекстуального, інтермедіального й інших підходів, що принципово збагатили свого часу методологічний інструментарій порівняльного літературознавства.

Доведено важливу роль компаративістської моделі Ю. Бойка-Блохина, який розвивав плідні традиції вітчизняного порівняльного літературознавства другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст., та водночас переосмислював (зокрема й через відштовхування/заперечення) зарубіжні методології, у розвитку не лише української, а й світової науки про літературу загалом. Обґрунтовано висновок, що думки й ідеї вченого-емігранта, які залишаються актуальними нині, накреслюють перспективи подальшого наукового пошуку в історико-літературному та компаративному вимірах.

Ключові слова: порівняльне літературознавство, національна література, міжкультурний контекст, контактено-генетичні зв'язки, типологічні подібності та відмінності, стиль, рецепція, вплив, художній переклад, ТСО.

Для цитування: Тетеріна, О.Б. (2022). Компаративістська парадигма у працях Ю. Бойка-Блохина: «взаємодотикання і схрещення» підходів. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки / Visnyk Universitetu imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologichni Nauki*, vol. 2, issue 24, pp. 49-62, DOI: 10.32342/2523-4463-2022-2-24-5

For citation: Teterina, O.B. (2022). Comparative paradigm in works of Y. Boyko-Blokhyn: approaches "interweaving and intercrossing". *Alfred Nobel University Journal of Philology / Visnyk Universitetu imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologichni Nauki*, vol. 2, issue 24, pp. 49-62, DOI: 10.32342/2523-4463-2022-2-24-5

Порівняльне літературознавство, віддзеркалюючи методологічний плюралізм, що нині визначає розвиток гуманітаристики в цілому, чи не найвиразніше окреслює перспективи міждисциплінарного та крос-культурного дослідження літератури і культури [Tötösy de Zepetnek, 1999]. Розширюючи межі традиційної компаративістики, такий підхід привертає увагу сучасних учених (великою мірою з огляду й на їхній посиленій інтерес до постколоніальної теорії, зокрема концептів гібридної культури й транскультурації [Свербілова, 2020, с. 408–428]). Водночас не залишилося непоміченим й «прагнення до синтезації» означеного підходу, що викликає у деяких дослідників певні застереження. Зокрема Т. Денисова із цього приводу висловила «сумніви щодо деякої надмірної сайєнтизації й універсалізації літератури», у чому вона вбачала «відхід від її сутнісної для мистецтва характеристики – унікальності й неповторності кожного окремого» [Денисова, 2005, с. 24]. Українська дослідниця суголосна із позицією американської – А. Балакян, яка вважає «домінанту універсалізації» небезпечною тенденцією. На цьому наголошують й інші вітчизняні та зарубіжні вчені. Розмисли над означеною проблемою, що виразно демонструють усвідомлення сучасними дослідниками можливих негативних наслідків глобалізаційних процесів для сучасної культури загалом, об'єднують представників різних шкіл компаративістики. Зосібна Ф. Тудуар-Сюрлап'єр, як і Ч. Бернгаймер, наполягає на винятковій увазі – особливо за нинішньої епохи – до дослідження саме відмінностей між літературами/культурами [Toudoire-Surlapierre, 2013, с. 53]. Подібна логіка мислення властива й компаративістській моделі Е. Касперського. Польський учений обстоює концептуальну тезу про те, що «синтетичний образ літератури» складається із «різниць і окремішностей» між національними письменствами, і також підкреслює принципову важливість, насамперед, їхнього вивчення [Касперський, 2006, с. 518].

У контексті основних тенденцій сучасної компаративістики актуалізуються погляди вчених-емігрантів 30–80-х рр. ХХ ст. (Л. Білецького, Ю. Бойка-Блохина, М. Глобенка, М. Гнатишака, С. Гординського, В. Державина, І. Качуровського, Ю. Луцького, Д. Чижевського, Ю. Шереха та інших), які не лише засвідчують факт розвитку українського порівняльного літературознавства у зарубіжному світі, а й переконливо демонструють функціональність компаративістської методології в реалізації, насамперед, головного завдання: репрезентувати національне письменство як невід'ємний складник світового культурного універсуму [Тетеріна, 2021а]. Прикметно: актуальне й нині питання національної специфіки літератури/культури, яке об'єднує сучасних компаративістів та українських вчених-емігрантів, перебувало в центрі уваги останніх ще в середині минулого століття.

Поглиблюючи погляди представників вітчизняної науки, зокрема й позитивістської фази (насамперед І. Франка, М. Драгоманова, М. Дашкевича, М. Сумцова, М. Грушевського, А. Кримського), учасників філологічного семінару В. Перетца, та водночас засвоюючи західні методології, компаративістика українського зарубіжжя 30–80-х рр. ХХ ст., яка власне забезпечила безперервний розвиток галузі на вітчизняному ґрунті, корелювала в основних рисах із поступом тогочасного світового порівняльного літературознавства. Утім, якщо для зарубіжної компаративістики характерно домінування типології в означений період, то специфіку української в західному світі визначає не лише особливий інтерес до типологічних проблем (хоча і з цього погляду переконлива вже рання праця Д. Чижевського «Тютчев і німецький романтизм», а також пізніші фундаментальні дослідження цього ж вченого «Культурно-історичні епохи», «Порівняльна історія слов'янських літератур» поряд зі студіями І. Качуровського – «Про деякі перегуки Тараса Шевченка зі світовим письменством», С. Гординського – «Франкові квіти зла», Ю. Бойка-Блохина – «До проблеми порівняльної історії східнослов'янських літератур» та ін.). Важливо, що для української еміграційної моделі компаративістики властиво водночас й винятково уважне вивчення генетико-контактологічних проблем. Контактологічний підхід давав змогу виразніше окреслити національну своєрідність української літератури, що постало пріоритетним завданням, надто із 30-х рр. ХХ ст. (коли було утруднено, а фактично призупинено, під тоталітарним тиском розвиток материкового порівняльного літературознавства). Поєднуючи таку компаративну стратегію з новими векторами дослідження, учені на еміграції розробляли арсенал підходів, який ще спорадично апробувала галузь в підрадянській Україні.

На противагу вульгаризаторським концепціям історії вітчизняного письменства, моделі літературознавців українського зарубіжжя об'єднує погляд на літературний розвиток як зміну стилів. Широке залучення інструментарію компаративістики дало можливість ученим осмислити у стильовому аспекті українську літературу як своєрідне художньо-естетичне явище у міжкультурному просторі.

У дослідженнях, що представляють поліаспектну й різновекторну модель української еміграційної компаративістики, окреслено широке коло проблем: від багаторівневого вивчення літературного сприйняття, зокрема проблеми художнього перекладу, насамперед як явища літератури-реципієнта до осмислення епох, стилів і жанрів, традиційних сюжетів та образів як транскультурних явищ, що реалізуються в національних варіантах. Означені проблеми залишаються актуальними для світового порівняльного літературознавства й нині. Праці учених у західному світі не лише інтегрували українську компаративістику в загальний «рух» світової літературознавчої думки, а й употужнили його (насамперед, «Порівняльна історія слов'янських літератур» Д. Чижевського, яку досі високо поцінують зарубіжні дослідники).

Залишаються винятково актуальними нині й розмисли Ю. Бойка-Блохина, насамперед над проблемою національної специфіки художнього напряму, явищем впливу як «імпульсом саморуху», над принципами створення порівняльної історії літератури (зокрема слов'янських), що сучасні вчені-компаративісти трактують одним із найважливіших завдань галузі [Балакян, 2009, с. 218]. Не випадково зарубіжні філологи (Ф. Шольц) особливо високо поцінують внесок Ю. Бойка-Блохина у міжнародну славистику.

Різновекторний літературознавчий доробок ученого-емігранта, який було вилучено із наукового обігу в підрадянській Україні, вже протягом декількох десятиліть привертає увагу вітчизняних дослідників (О. Астаф'єв, С. Білокінь, М. Ільницький, М. Корпанюк, В. Мельник, С. Хороб та інші). Важливе значення порівняльних студій автора заактуалізувала Л. Грицик у доповіді «Проблеми порівняльного вивчення літератур у дослідженнях Ю. Бойка-Блохина», виголошеній в 1994 році на науковій конференції, яка була присвячена вшануванню літературознавця в Україні з нагоди його 85-річчя. Утім, компаративістська модель ученого постала предметом спеціального вивчення лише протягом останнього часу [Teterina, 2018, с. 49–56].

Концепція Ю. Бойка-Блохина (що репрезентує, поряд із поглядами інших дослідників у західному світі, українське порівняльне літературознавство означеного періоду як міждисциплінарну науку) ще потребує окремого вивчення у проєкції світової компаративістики, зокрема сучасної. Методологію дослідника, який випереджав свій час, винятково важливо осмислити з огляду на ті перспективи, що вона увиразнює для порівняльного літературознавства в цілому. У цьому полягає мета пропонованої статті та зумовлені нею завдання. У дослідженні застосовано здобутки історико-порівняльного аналізу, методики культурно-історичної й рецептивно-естетичної шкіл.

Учений означував компаративістський вектор своєї діяльності як магістральний, підкреслюючи, що «знаходив місце і питому вагу для нашої літератури у світі, а ще більше в слов'янським просторі» [Бойко, 1992b, с. 8]. Модель Ю. Бойка-Блохина, яку визначає увага до проблем генетико-контактології й типології, з акцентом на проблемі стилю, поглиблювала авторове «персональне трактування українського літературного процесу» у світовому контексті, що, за його словами, вело до написання історії української літератури [Бойко, 1992b, с. 8]. Це переконливо засвідчують такі праці вченого, як «Український романтизм Центральної і Східної України у його стосунку до західноєвропейської романтики», «Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури», «До проблеми розвитку Франкового стилю», «До проблеми Франкового романтизму», «“Камінний господар” Лесі Українки», «Естетичні погляди Лесі Українки та її стильові шукання» й інші. Варто наголосити, що дослідження іноземними мовами (які ще не перекладено українською, а деякі з них переважно не відомі в Україні) відігравали винятково важливу роль: вони не тільки ознайомлювали зарубіжного читача з українським письменством, а й сприяли його інтеграції у контекст європейської науки про літературу, насамперед компаративістики («Die ukrainische Romantik als Gegenstand der Forschung» («Український романтизм як об'єкт дослідження»), «Die Stilrecherchen Lesja Ukrainkas auf dem Hintergrund der Weltliteratur»

(«Пошуки стилю Лесі Українки на тлі світової літератури»), «Byrons Einfluss auf die russische, ukrainische und polnische Literatur» («Вплив Байрона на російську, українську та польську літератури»), «Dante und die Ukraine» («Данте і Україна»), «Goethe und die ukrainische Literatur» («Гете і українська література») та ін.).

Ю. Бойко-Блохин поділяв погляд щодо виокремлення трьох напрямків досліджень у сфері літературної компаративістики: «1) вивчення впливу того чи іншого класика в світовій літературі; 2) студіювання трансформацій фольклорних й узагалі літературних мотивів, віршових метрів, тропів і т. ін. і, нарешті, стилів; 3) порівняльне вивчення історії національних літератур» [Бойко, 1981, т. 3, с. 229]. Учений наголошував на «точках взаємодотикання і схрещення» між методами вивчення в кожній групі. Саме компаративістський підхід Ю. Бойка-Блохина, який, «вийшовши на модерну методологію, ... побачив українську літературу на тлі світової – з її рівнем і мірками» [Білокінь, 1992, с. 4], сприяв формуванню «панорамного погляду» на вітчизняне письменство та його дослідженню (на змістовому та формальному рівнях) у міжкультурному просторі.

Концепція, вибудована підходами Ю. Бойка-Блохина-компаративіста, передбачає дослідження різнорідних видів внутрішніх та зовнішніх зв'язків і тих чинників, які активізують їх. Увага до контексту, що для автора є важливим у спостереженнях, насамперед, над напрямками, стилем, підводить його до порівняльного вивчення творів/авторів, які стають об'єктом його осмислення (Т. Шевченко і Р. Бернс, Ш. Петефі, Дж. Байрон, В. Шекспір, Й.В. Гете, Данте, Т. Мур, Ф. Шиллер, Новаліс, Дж. Леопарді, А. Міцкевич; І. Франко і Е.Т.А. Гофман, В. Гюго, П. Меріме; Леся Українка і Дж. Байрон, О. Вайлд, Г. Гавптман, М. Метерлінк та інші). У численних історико-літературних працях Ю. Бойко-Блохин простежує трансформацію художньо-естетичного досвіду європейських літератур на різних рівнях порівняльної поетики (теми, мотиви, стиль, традиційні сюжети і образи тощо). Спостереженням літературознавця надає особливої ваги те, що основну частину своїх досліджень він проводить на матеріалі творчості Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки та інших видатних вітчизняних митців слова.

Принципово новий погляд у студіях Ю. Бойка-Блохина виявляється у підкресленій увазі вченого до зональних і регіональних контактів, і насамперед – до західно-, південно-, східнослов'янських письменств, що найвиразніше віддзеркалює праця «До проблеми порівняльної історії східнослов'янських літератур» [Бойко, 1981, т. 3, с. 229–240]. Етноцентричний підхід Ю. Бойка-Блохина в компаративних дослідженнях передбачав постійне залучення в поле спостережень європейських письменств. Це стосується стильових напрямів (романтизм, реалізм, модернізм), характеристики національної специфіки літератур, особливо в період ХІХ–ХХ ст. Одне з основних завдань порівняльних студій Ю. Бойка-Блохина – показати українське письменство як невід'ємний складник європейського літературного процесу – передбачало ґрунтовне вивчення особливостей стильового розвитку національних літератур і того, як ці властивості проявляються у творчості письменників. Акцент на національній специфіці вирізняв компаративні методики дослідників українського зарубіжжя не лише в контексті тогочасних поглядів європейських та американських учених (насамперед Р. Етьємбля, Р. Воррена, Р. Веллека), а й тих російських літературознавців, які вважали подібні підходи локальними.

Дослідник суголосний із Д. Чижевським, який переосмислював погляд на слов'янську єдність (дискутуючи із цього приводу з Р. Якобсоном). Ю. Бойко-Блохин також наголошував, що кожна література має свою специфіку, та обґрунтував правомірність понять українське, російське, білоруське письменство, категорично заперечуючи думку про східнослов'янські літератури як одне ціле. Автор порушував питання вивчення літературного пограниччя (на прикладі польського письменства), акцентував увагу на особливостях історико-культурного розвитку літератур, цим утверджуючи думку про компаративістику як науку історичну.

Одним із найважливіших завдань у порівняльних дослідженнях Ю. Бойка-Блохина – з'ясувати національну своєрідність письменства, насамперед українського – зумовлена потреба застосування контекстуального підходу, що передбачає розширення літературного тла. У німецькомовній праці «Byrons Einfluss auf die russische, ukrainische und polnische Literatur» («Вплив Байрона на російську, українську та польську літератури») [Бойко-Блохин, р. 28–54] дослідник обґрунтував новаторське, як на свій час, положення про те, що лише

визначення особливостей байронізму у кожній зі слов'янських літератур дасть змогу отримати цілісне уявлення про слов'янський романтизм (думка українського літературознавця розходила з поглядами західноєвропейських (Р. Веллек, Р. Воррен) та російських (О. Веселовський, В. Жирмунський) учених. Завдяки такому підходові Ю. Бойкові-Блохину вдалося з'ясувати специфіку українського романтизму як національного варіанту європейського літературного стилю та простежити особливості поступу вітчизняної літератури XIX – початку XX століття від романтизму до неоромантизму. Праця Ю. Бойка-Блохина «Byrons Einfluss auf die russische, ukrainische und polnische Literatur» засвідчує й виняткову увагу до проблеми рецепції світової класики національним письменством. Показові з цього погляду і студії «Dante und die Ukraine» («Данте і Україна»), «Goethe und die ukrainische Literatur» («Гете і українська література»).

Продовжуючи традиції вітчизняної компаративістики другої половини XIX – першої третини XX ст. (І. Франко «Адам Міцкевич в українській літературі»; П. Филипович «Пушкін в українській літературі», «Відгуки Бюргерової “Ленори” в українській літературі»), дослідник керувався логікою думки, що визначала й дослідження зарубіжних компаративістів (Ф. Бальдансперже «Гете у Франції», Ж.-М. Каре «Гете в Англії», Ф. Штрих «Гете і світове письменство», В. Жирмунський «Гете в російській літературі»). Ю. Бойко-Блохин трактував творчу трансформацію мистецьких здобутків світової класики українськими письменниками як важливий чинник національного літературного розвитку.

Учений особливу увагу приділяв проблемі впливу як стимулов активності, осмислюючи у такій проекції рецепцію Дж. Байрона у творчості Т. Шевченка. Дослідник підкреслював, що попередники «більше заперечували, як констатували творчий зв'язок» українського митця із поезією англійського романтика. Однак, міркування П. Филиповича про те, що «байронічний культ титанічної індивідуальності, розчарованої, ворожої до маси, часто злочинної ... був чужий Шевченкові» [Филипович, 1971, с. 72–73], постало імпульсом для концептуальної тези про вплив як відштовхування (яку Ю. Бойко-Блохин обґрунтував на матеріалі порівняльного аналізу творів митців). Учений розкриває принципову відмінність у підходах до романтичного героя у творчості Дж. Байрона і Т. Шевченка: автор зауважує у Шевченкових творах («Москалева криниця», «Тризна») протиставлення, з цього погляду, англійському класикові. Поема «Титарівна» видається дослідникові показовою щодо поетового переосмислення – через відштовхування – демонізму байронічних образів (він трактує образ Микити як поетичну антитезу) [Бойко, 1992с, с. 47].

Спостереження Ю.Бойка-Блохина поглиблюють уявлення про рецепцію українським поетом художньо-естетичного досвіду англійського романтика водночас й на формальному рівні. Характерні літературні прийоми зарубіжного автора, зокрема діалоги, набувають у Т. Шевченка, як наголошував учений, «цілком відмінного соціального змісту» [Бойко, 1992с, с. 47]. Літературознавець, який простежив засвоєння жанру байронічної поеми на власному ґрунті («Чернець»), дійшов висновку, що цей твір українського митця - шедевр щодо «композиційної завершеності»: «тут композиційні засоби Байрона дали Шевченкові такі можливості ліричної конденсації сюжету, якої англійський поет не сягав» [Бойко, 1992с, с. 49].

Проблема впливу як творчого переосмислення/трансформації перебуває у фокусі уваги вченого-компаративіста. Розвиваючи погляди попередників (І. Франка та М. Грушевського), дослідник на матеріалі рецепції українською літературою (І. Котляревським, Т. Шевченком, П. Кулішем, І. Франком, Лесею Українкою) творчості Данте, Дж. Байрона, Й.В. Гете обґрунтовує, перегукуючись насамперед із Д. Чижевським, думку про «загострене» сприйняття слов'янськими народами західноєвропейських художніх здобутків.

Принципово поглиблюють осмислення означеної проблеми спостереження Ю. Бойка-Блохина над рецепцією «Божественної комедії» Данте у Шевченкових поемах «Сон» та «Великий льох», у яких, на переконання дослідника, творчий характер впливу особливо виразний. Учений обґрунтовує думку про те, що поема класика світової літератури відіграла роль стимулу в Шевченковій творчості (на змістовому та формальному рівні). Це стосується, насамперед, засвоєння українським митцем художніх принципів зарубіжного автора. Зіставлення поеми «Сон» і «Божественної комедії» вченому видається показовим з погляду проблеми жанру. Ю. Бойко-Блохин вказує на тривимірну структуру Шевченкового тво-

ру, застосування автором прийому алегорії («цар постає в алегоричному образі ведмеда»). Дослідник вважає прикметним і те, що поема «Сон» завершується утвердженням віри у «подолання влади зла» [Войко-Блохун, 1977, р. 141].

Творче переосмислення художньо-естетичного досвіду автора «Божественної комедії» літературознавець зауважує і в «історіософічній містерії» «Великий Льох», у якій Т. Шевченко «пророкує майбутнє України, передбачаючи національне звільнення» [Войко-Блохун, 1977, р. 141]. Ю. Бойко-Блохун обстоює функціональну роль, яку виконує у його творі, як і в «Божественній комедії», цифра III. Наголошуючи на відсутності у Т. Шевченка прямих запозичень із поеми італійського митця, вчений вбачає її імпульси у «грі відтінків, послідовності кольорів, що супроводжують музику поезії і нагадують «Чистилище» і «Рай» Данте» [Войко-Блохун, 1977, р. 142].

Показовою серед творів, що засвідчують рецепцію класика світової літератури українським письменством за нової літературної епохи, учений вважає («навіяну, – за його словами, – ідеями і поетичною формою «Божественної комедії») епопею Юрія Клена «Попіл імперій».

Ю. Бойко-Блохун підкреслював внутрішню близькість обох митців на найвищому – духовному – щаблі. Літературознавець надавав важливого значення рецепції українським поетом художньо-естетичних здобутків Данте і щодо форми твору (засвоєння на власному ґрунті розміру терцини), і щодо його змісту. Зокрема вчений зауважує, що пекло змінилося з часів Данте, який супроводжує «нашого поета ... через всі дев'ять його кіл, через тоталітарну дійсність гігантської імперії» [Войко-Блохун, 1977, р. 147]. Символічним, за спостереженням дослідника, є те, що «сильні вітри, які за часів Данте віяли в другому колі ... у Клена віють безперервно» [Войко-Блохун, 1977, р. 147].

Варто проакцентувати суголосність епопеї «Попіл імперій» (що особливо прикметна, на переконання Ю. Бойка-Блохина, «філософським поглядом на майбутнє» [Войко-Блохун, 1977, р. 148]) і Т. Шевченкових поем («Сон», «Великий льох») як історіософських творів. У них літературознавець спостеріг прояви рецепції Данте, підкреслюючи їхню стимулюючу роль для оригінальної творчості митця. Це важливо й з огляду на питання традиції осмислення феномену пророцтва в українському письменстві, заактуалізованого сучасними ученими (Т. Бовсунівська, О. Пахльовська та інші).

Розмисли Ю. Бойка-Блохина, зокрема стосовно перепрочитання творчості автора «Божественної комедії» новими поколіннями вітчизняних письменників, викладеними у німецькомовній студії вченого «Данте і Україна» (1977), цікаво зіставити зі спроектованим на сучасність поглядом Г. Блума («Західний канон: книги на тлі епох», 1994), який вбачав у творах Данте і Шекспіра «потужний імпульс» до відновлення «відчуття літературної індивідуальності та поетичної незалежності» [Блум, 2007, с. 121] (прикметно, що праця українського вченого з'явилася набагато раніше за книгу американського літературознавця).

Принагідно зауважимо: одностайність Ю. Бойка-Блохина («Dante und die Ukraine») і Г. Кочура («Данте в украинской литературе») у поглядах, передусім на роль рецепції світового художньо-естетичного досвіду у поступі національного письменства, є показовим свідченням не лише єдності, а й односпрямованості руху вітчизняної науки про літературу, насамперед компаративістики, попри переважну протилежність напрямків її розвитку, в еміграції та материковій Україні в означений період.

Особливий інтерес Ю. Бойка-Блохина викликало осмислення функціональності явища літературної рецепції як стимулу, імпульсу у стильовому розвитку національної літератури. Вивчення проблеми літературного сприйняття в означеному аспекті зумовлювало виходи і в іншу сферу порівняльних досліджень – типологію (показові праці автора «Український романтизм Центральної і Східної України у його стосунку до західноєвропейської романтики», «Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури», «Die ukrainische Romantik als Gegenstand der Forschung», «До проблеми розвитку Франкового стилю»; «Естетичні погляди Лесі Українки та її стильові шукання», «“Камінний господар” Лесі Українки», «Die Stilrecherchen Lesja Ukrainkas auf dem Hintergrund der Weltliteratur»).

У цьому контексті прикметна суголосність студії Ю. Бойка-Блохина «Творчість Т. Шевченка на тлі західноєвропейських літератур» із працею Д. Наливайка «Стиль поезії Шевченка і його міжнаціональний контекст». Розвідка еміграційного дослідника, як видно,

не була відомою сучасному компаративістові. Утім, показова увага вчених до проблем порівняльного вивчення літератури, що розглядаються у стильовому аспекті. Переконлива суголосність їхніх поглядів і на питання своєрідності Шевченкового стилю, зокрема його «синкретизму», і щодо вельми актуальної нині проблеми літератури в системі мистецтв (яку вперше в українському літературознавстві порушив І. Франко у трактаті «Із секретів поетичної творчості»). Обидва автори звертають увагу на «елементи поетичного живописання», зокрема «світлотіневе моделювання» [Наливайко, 2007, с. 265] Шевченкових образів, що пов'язують із проникненням романтизму «в саму істоту літературно-технічних прийомів митця» [Бойко, 1992с, с. 26]¹. Застосування інтермедіального методу посутряно увиразнює компаративістську парадигму у працях Ю. Бойка-Блохина.

Багатоаспектність моделі вченого-компаративіста засвідчують і його погляди на творчість Лесі Українки як новатора вітчизняного літературного процесу (що об'єднує дослідника із М. Глобенком та І. Качуровським [Тетеріна, 2021b, с. 165–183]). Убачаючи потужний стимул у міжкультурному діалозі української авторки із найкращими представниками західноєвропейських літератур (Дж. Байрон, Г. Гавптман, М. Метерлінк, Г. де Мопасан, Г. Флобер, Ш. Бодлер, П. Верлен, О. Вайлд, Г. д'Аннунціо), Ю. Бойко-Блохин наголошує на специфіці її творчого методу («Die Stilrecherchen Lesja Ukrainkas auf dem Hintergrund der Weltliteratur» («Пошуки стилю Лесі Українки на тлі світової літератури»)). На матеріалі порівняльного аналізу творів Лесі Українки та зарубіжних митців слова (зокрема «Лісової пісні» та «Затопленого дзвону» Г. Гавптмана²; «Одержимої» та «Саломеї» О. Вайлда) Ю. Бойко-Блохин обґрунтував висновок про оригінальність письменниці й певні *переваги* її драм. Осмислення творів Лесі Українки у західноєвропейському контексті – крізь призму її стильових пошуків – дає всі підстави ученому для висновку не лише про виразні тенденції модернізму у вітчизняній літературі початку ХХ ст. та своєрідність його національного варіанту на українському ґрунті, а й про *внесок* письменниці до світового духовно-культурного універсуму. Простежуючи її стильову еволюцію, літературознавець висловлює концептуальне спостереження: Леся Українка прагнула «самостійно подолати невизначеність неоромантизму і неокласицизму, – знайти синтез, який би поєднав ці потоки, що частково рухалися в протилежних напрямках, відтак, *дати європейському модернізму гармонію і глибину* (курсив. – О.Т.)» [Войко-Блохун, 1994, р. 31]. Такий «синтез» найвиразніше виявився, за спостереженням Ю. Бойка-Блохина, у драмі «Камінний господар».

Варто зауважити, що дослідження творчості Лесі Українки як письменниці модерного типу художнього мислення в означеному аспекті набувають актуальності у материковій науці про літературу лише зі здобуттям незалежності (В. Агеєва, Л. Демська-Будзуляк, І. Дзюба, О. Забужко, С. Мірошніченко, Я. Поліщук, Л. Скупейко та інші).

Учений багатоаспектно осмислював проблему літературної рецепції, що об'єднує його з іншими дослідниками на еміграції (насамперед В. Державиним, І. Качуровським, Д. Чижевським), а також і з сучасними компаративістами (М. Гловінським, Р. Гром'яком, Д. Наливайком, Г. Корбич та іншими). Серед багатьох форм рецепції Ю. Бойко-Блохин виокремлював (з огляду на важливість їхньої ролі в розвитку національного письменства) літературознавче сприйняття, трансформацію зарубіжного досвіду в оригінальній творчості митців та художній переклад. Новим в осмисленні означеної проблеми став висновок ученого про взаємопов'язаність і взаємовплив різних форм рецепції між собою (і в національному, і в міжнаціональному контексті) [Войко-Блохун, 1977, р. 137–152]. Ю. Бойко-Блохин *обстоював* тезу про те, що літературознавче сприйняття творчості зарубіжного письменника часто зумовлює вибір не лише його творів для перекладу (Данте – І. Франко), а й художньо-естетичних засобів для відтворення оригіналу (Данте – В. Самійленко). Автор обґрунтував концептуальну думку про тісний взаємозв'язок між пе-

¹ М. Ільницький, який розглядає у дослідженні «Еміграційне шевченкознавство: спектр інтерпретацій» (2014), зокрема й згадану працю Ю. Бойка-Блохина, не лише висловлює концептуальну думку про принципову важливість порівняння поглядів представників еміграційного та материкового шевченкознавства, а й демонструє виняткову функціональність такого підходу. Це повною мірою стосується й української науки про літературу загалом.

² Погляди Ю. Бойка-Блохина на означену проблему багато в чому суголосні із роздумами румунського літературознавця-компаративіста М. Ласло-Куцюк.

рекладацькою діяльністю та оригінальною творчістю митця, аналізуючи різновекторну творчу трансформацію художньо-естетичного досвіду англійського романтика на власному ґрунті (український переклад Байронового «Каїна» І. Франка та його поема «Смерть Каїна»). Із поемою «Смерть Каїна» вчений пов'язував «великий стильовий стрибок» у творчості українського письменника – від реалізму до неоромантизму [Бойко, 1992а, с. 109].

Випереджаючи час, погляди вченого, що обстоювали двосторонній характер міжкультурної комунікації (узгоджуючись із концепціями зарубіжних колег-компаративістів, насамперед Д. Дюришина та А. Поповича, своєю підкресленою увагою до явища «зворотного впливу») намічали напрям досліджень, який розвивають нині прихильники теорії культурного трансферу [Сиваченко, 2019; Espagne, 1999].

У цьому контексті набувають особливого значення погляди Ю. Бойка-Блохина на проблему художнього перекладу як чинника національного літературного розвитку та феномену міжкультурної комунікації. Як відомо, у радянському перекладознавстві домінував підхід, спрямований насамперед на зіставлення тексту оригіналу і його іншомовного тлумачення. Суто перекладацькі питання, які також перебували у полі зору вчених українського зарубіжжя (В. Державина, І. Качуровського, Д. Чижевського та інших), зокрема й Ю. Бойка-Блохина, підпорядковувалися у їхніх концепціях загальнолітературним. Показова праця дослідника «“Фавст” Гете в перекладі М. Лукаша», у якій він порушує проблему конгеніальності перекладу, а водночас обґрунтовує погляд на переклад як важливий фактор утвердження національного письменства в світовому контексті [Бойко, 1990, т. 4, с. 177–187].

Учені-емігранти виняткового значення надають проблемі рецепції вітчизняного письменства в західному світі, а в цьому контексті – іншомовним інтерпретаціям творів української літератури, що засвідчує й праця Ю. Бойка-Блохина «Переклади Шевченка на німецьку мову» [Бойко, 1974, т. 3, с. 165–180]. Важливою за своїм значенням стала думка дослідника, яка перегукується із тезою У. Вайштайна: переклади низької художньої вартості перешкоджають адекватному сприйняттю національної літератури в зарубіжному контексті та здобуттю нею світового визнання [Вайштайн, 2012, с. 31]. Робота зі спадщиною знакових для української літератури авторів водночас не раз спонукала Ю. Бойка-Блохина до висновку: незначна кількість (або й взагалі відсутність) художніх перекладів «найхарактеристичніших» (М. Дашкевич) творів європейськими мовами є чи не найголовнішою причиною того, що вітчизняне письменство незаслужено мало потрапляло в поле порівняльних студій зарубіжних літературознавців.

Прикметна увага Ю. Бойка-Блохина до однієї із найважливіших проблем компаративістики – традиційних сюжетів і образів (вивчення якої на сучасному етапі розвитку галузі набуває особливої актуальності й в імагологічному аспекті [Наливайко, 2006, с. 91–103], і з погляду теорії інтертекстуальності [Скорина, 2020, с. 125–159]). Обґрунтовуючи специфіку української літератури та окреслюючи її місце у світовому художньо-естетичному культурному просторі, учені-емігранти розглядали національні версії традиційних сюжетів і образів у контексті стильового літературного розвитку. Саме стильовий аспект розмежовував їхні підходи і з тими, якими переважно послуговувалися представники радянського літературознавства: зокрема це засвідчує й осмислення української версії образу Прометея у світовому контексті Ю. Бойка-Блохина («Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури») та О. Білецького («“Прометей” Есхіла і його потомки в світовій літературі»).

Широко застосовуючи метод контекстуального аналізу, що дає можливість розглядати українські версії ТСО (Прометей, Каїн, Дон Жуан) на тлі попередньої традиції, залучаючи міждисциплінарний підхід, із виходом у сферу філософії та психології, дослідник трактує звернення вітчизняних письменників до традиційних сюжетів та образів промовистим «свідченням європейськості» української літератури. Учений обстоює концептуальну думку про ТСО як важливий чинник формування та розвитку національного письменства. У працях Ю. Бойка-Блохина окреслюється широкий діапазон, у якому простежується творча трансформація традиційних образів у новому національному контексті: учений зауважує осучаснення на українському ґрунті (образу Прометея – Т. Шевченко «Кавказ», Каїна – І. Франко «Смерть Каїна», Дон Жуана – Леся Українка «Камінний господар»); «розгортання» образу (І. Франко «Смерть Каїна»); переакцентація образу, полеміка з протосюжетом (у творах І. Франка – «Смерть Каїна» та Лесі Українки – «Камінний господар»).

Зауважуючи націєтворчий аспект у трактуванні традиційних сюжетів та образів українськими митцями, учений розглядає його (трактування) як віддзеркалення українського буття (додамо: крізь призму «національної травми» народу, за термінологією представників постколоніальної критики).

Учений обстоює високий європейський рівень українських інтерпретацій та новаторство вітчизняних письменників у контексті попередньої традиції. Автор наголошує на Франковому переосмисленні образу Каїна та ствердженні думки про «смерть каїнізму як духовно-психічного стану», а також створенні Лесею Українкою «найскомплікованішого психологічно» у світовій літературі образу Дон Жуана [Teterina, 2019, p. 30–33]. Осмислюючи українську літературу в широкому західноєвропейському духовно-культурному просторі, Ю. Бойко-Блохин особливо наголошував на її національних мистецьких здобутках як результатах «змагання на світовому форумі» (В. Державин).

Показова близькість поглядів учених-емігрантів на проблему традиційних сюжетів і образів із концепціями сучасних українських дослідників (А. Волков, Є. Нямцу) та розмислами зарубіжних авторів [Погребная, 2016; Corbeau-Parsons, 2013].

Поглиблюючи вітчизняну традицію вивчення ТСО (І. Франко, М. Дашкевич, О. Потебня, М. Грушевський) і поділяючи концептуальні думки сучасників (насамперед, Д. Чижевського, І. Мірчука), Ю. Бойко-Блохин своїми працями, виданими, зокрема, й іноземними мовами, посутньо змінював разом із однодумцями на еміграції тенденцію односпрямованої – із Заходу на Схід – рецепції культурних досягнень. Учений заактуалізував питання осмислення внеску східнослов'янських літератур, насамперед української, до світового культурного надбання, що нині набуває винятково важливого значення, привертаючи увагу сучасних дослідників (показові у цьому контексті погляди М. Бьоміг, О. Пахльовської та інших).

Це стосується й розмислів Ю. Бойка-Блохина над проблемою порівняльної історії слов'янських літератур і, насамперед, над принципами її створення [Teterina, 2018, с. 49–56]. Учений звертався до досвіду російських формалістів: поглиблюючи їхні методи, український автор переконливо доводив, що «рухатися» варто саме від вивчення специфіки художніх творів, їхньої мови, композиційних особливостей, своєрідності змалювання образів до осмислення стилю як об'єднувального принципу. У цьому дослідник, на думку якого, «в чергуванні стилів відчуваємо ми процес літературного розвитку», перегукується із Д. Чижевським та його однодумцями. Погляди вченого вражають своєю актуальністю – у проєкції сучасної компаративістики – і щодо розуміння наступного, завершального, рівня дослідження. «Цей літературний поступ ми хочемо бачити на тлі розвитку інших мистецтв, – висловлював Ю. Бойко-Блохин концептуальну думку, близьку розмислам, зокрема, О. Вальцеля та пізнішим – У. Вайштайна, а також інших учених, – ми прагнемо вчутися в естетичні концепції, що пов'язують літературу з різними родами мистецтва і з рухом суспільної думки. І все це не в конгломераті, а у співставленні національних ліній розвитку» [Бойко, 1981, т. 3, с. 235]. Заслужують на увагу, надто із сучасної перспективи, слова Ю. Бойка-Блохина про те, що «такої історії літератури ще не написано, але вона є мрією літературознавців, якщо не всіх, то, принаймні, значної частини їх» [Бойко, 1981, т. 3, с. 235].

Застосування компаративних стратегій «у якості цілісно і систематично практикованого, – за Е. Касперським, – дослідницького методу» [Касперський, 2006, с. 523] (що визначає домінуючу літературознавчу модель вченого та засвідчує його функціональність), дозволили з'ясувати специфіку українського стильового розвитку, насамперед XIX ст., – у різних «іпостасях» (Д. Наливайко), – та визначити його «місце» у західноєвропейському контексті.

Вагоме значення поглядів Ю. Бойка-Блохина, які разом із концепціями інших учених на еміграції вибудовували модель порівняльного літературознавства українського зарубіжжя у певну цілісність, полягало у збереженні неперервного розвитку вітчизняної компаративістики та її інтеграції у простір світової науки про літературу, а також у тому, що вони, збагачуючи інструментарій галузі міждисциплінарним підходом, застосовуючи контекстуальний, інтермедіальний та інші методи дослідження, підготували ґрунт для її методологічного оновлення, яке відбулося вже на межі XX–XXI ст.

Компаративістська модель Ю. Бойка-Блохина, який розвивав плідні традиції вітчизняного порівняльного літературознавства другої половини XIX – першої третини XX ст., та водночас творчо переосмислював (зокрема через заперечення) західні методології,

відіграла важливу роль у розвитку не лише української, а й світової науки про літературу загалом. Думки та ідеї вченого-емігранта, багато із яких часто випереджали роздуми зарубіжних колег (А. Балакян, Г. Блум, У. Вайсшайн, Д. Дюришин, А. Попович, Г.-Р. Яусс та інші), залишаються актуальними донині.

Чи не найбільшої ваги за епохи глобалізації набувають підходи Ю. Бойка-Блохина до порівняльного вивчення літератур у світовому контексті, з особливим акцентом на *проблемі національної специфіки*. На противагу «сценаріям культурної уніфікації», роздуми Ю. Бойка-Блохина привертають увагу до феномену полілогу різних літератур/культур, їхнього взаємопізнання та взаємозбагачення, з виразним акцентом на фундаментальній тезі: «своєрідності – бігун до спільностей». Дослідження в означеній проекції проявів літературної рецепції світового художньо-естетичного досвіду національним письменством, які автор простежує на різних рівнях порівняльної поетики (теми, мотиви, жанри, стиль, традиційні сюжети і образи тощо), має принципове значення для формування концепції порівняльної історії літератури.

Показово: український учений свого часу категорично заперечив позицію Р. Веллека і Р. Воррена, які абсолютизували тенденцію до універсалізації світового літературного процесу. Натомість Ю. Бойко-Блохин обстоював вивчення *національного варіанту* загальноєвропейського стилю, традиційних сюжетів і образів, принципово розширив уявлення про діапазон функціонування впливу як прояву літературної рецепції, з наголосом на його творчому характері (від впливу як відштовхування до впливу як «стимулу активності», «імпульсу саморуху»). Ці роздуми Ю. Бойка-Блохина власне випередили підходи учених, які пізніше обґрунтували, зокрема, положення щодо активного сприйняття на противагу пасивному впливові, що актуалізує роль реципієнта у процесі міжлітературної комунікації (Г.-Р. Яусс), тезу про вирішальну роль літератури-реципієнта (Д. Дюришин) чи інтерпретаційну теорію – «острах впливу» (Г. Блум). Концептуальні думки дослідника щодо осмислення проблеми «зворотніх впливів», а також пов'язаного з нею питання внеску й кожної із слов'янських, зокрема східнослов'янських, літератур до світового мистецького надбання, винятково суголосні міркуванням, які й останнім часом перебувають у фокусі уваги дослідників (М. Бьоміг, О. Пахльовська).

Компаративістська модель Ю. Бойка-Блохина, що вирізняється націєцентричною спрямованістю, принципово увиразнює перспективи подальшого наукового пошуку в історико-літературному та компаративному вимірах, насамперед у проекції таких методологій сучасного порівняльного літературознавства, як імагологія, теорії інтертекстуальності та культурного трансферу.

Список використаної літератури

- Балакян, А. (2009). Літературна теорія та компаративна література. Д. Наливайко (Ред.), *Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи: антологія* (с. 212-219). Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
- Білокінь, С., Бойко, Ю. (1992). Замість передмови. С. Білокінь (Ред.), *Вибрані твори* (с. 3-5). Київ: Медекол.
- Блум, Г. (2007). *Західний канон: книги на тлі епох*. Київ: Факт.
- Бойко, Ю. (1981). До проблеми порівняльного вивчення історії східнослов'янських літератур. *Вибране* (Т. 3, с. 229-240). Мюнхен: Satz u. Druck.
- Бойко, Ю. (1992а). До проблеми розвитку Франкового стилю. С. Білокінь (Ред.), *Вибрані твори* (с. 94-109). Київ: Медекол.
- Бойко, Ю. (1992b). На порозі восьмого десятка. С. Білокінь (Ред.), *Вибрані твори* (с. 6-10). Київ: Медекол.
- Бойко, Ю. (1974). Переклади Шевченка на німецьку мову. *Вибране* (Т. 3, с. 165-180). Мюнхен: Satz u. Druck.
- Бойко, Ю. (1992c). Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури. С. Білокінь (Ред.), *Вибрані твори* (с. 11-73). Київ: Медекол.
- Бойко, Ю. (1990). «Фавст» Ґете в перекладі Миколи Лукаша. *Вибране* (Т. 4, с. 177-187). Гайдельберг: Universitätsverlag Winter.
- Вайсшайн, У. (2012). «Рецепція» та «Дія». Л. Грицик (Ред.), *Захід – Схід: основні тенденції розвитку сучасного порівняльного літературознавства : антологія* (с. 21-37). Донецьк: Ландон-XXI.

- Денисова, Т. (2005). Наука «компаративістика» в сучасному потрактуванні. *Літературна компаративістика*, 1, 10-26.
- Ільницький, М. (2014). *Знаки доби і грані таланту*. Київ: Кліо.
- Касперський, Е. (2006). Про теорію компаративістики. Д. Уліцька (Ред.), *Література. Теорія. Методологія* (с. 518-540). Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
- Корпанюк, М. (2012). Бойко-Блохин (1909–2002) – літературний критик. *Наукові записки з української історії: збірник наукових праць*, 30, 92-99. Переяслав-Хмельницький.
- Мельник, В., Астаф'єв, О. (2004). Бойко Юрій Гаврилович. І. Дзюба (Ред.), *Енциклопедія сучасної України* (Т. 3, с. 197-198). Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
- Мельник, В. (1991). Чотиритомник «Вибраного» Юрія Бойка. *Вісник Міжнародної асоціації українців*, 2, 46-51.
- Наливайко, Д. (2006). *Теорія літератури й компаративістика*. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Наливайко, Д. (2007). *Компаративістика й історія літератури*. Київ: Акта.
- Погребная, Я. (2016). Типологія інтерпретацій образу Дон Жуана. *Вопросы литературы*, 9, 63, 41-45.
- Свербілова, Т. (2020). Міждисциплінарний аспект актуальних концептів сучасної постколоніальної теорії в дискурсі Comparative Culture. Г. Сиваченко (Ред.), *Методології сучасної літературної компаративістики* (с. 408-428). Київ: Інститут літератури.
- Сиваченко, Г. (2019). Культурний трансфер – нова методологія компаративістики. *Слово і час*, 3, 71-81.
- Скорина, Л. (2020). Теорія інтертекстуальності: витоки, здобутки, проблеми. Г. Сиваченко (Ред.), *Методології сучасної літературної компаративістики* (с. 125–159). Київ: Інститут літератури.
- Тетеріна, О. (2021a). *Феномен української еміграційної компаративістики: діапазон руху, пошукові орієнтири, європейський контекст*. (Дис. докт. філол. наук). Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ.
- Тетеріна, О. (2021b). Творчість Лесі Українки в рецепції учених-компаративістів українського зарубіжжя 30-80-х рр. ХХ століття. *Літературознавчі студії*, 61, 165-183. DOI: 10.17721/2520-6346.2(61).165-183.
- Филипович, П. (1971). Шевченко і романтизм. Г. Костюк (Ред.), *Література* (с. 53-75). Нью-Йорк; Мельборн: Друкарня Б. Ігнатова в Мельборні.
- Хороб, С. (2014). Літературознавчі концепції Юрія Бойка-Блохина в дослідженнях творчості Тараса Шевченка. *Етнос і культура*, 10/11, 5-17.
- Bojko-Blochyn, J. (1979). *Gegen den Storm. Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der slavischen Literaturen*. Heidelberg: Carl Winter – Universitätsverlag.
- Bojko-Blochyn, J. (1977). Dante und die Ukraine. В. Омельченко (Ред.), *Збірник на пошану проф. Олександра Оглоблина* (с. 137-152). Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук.
- Bojko-Blochyn, J. (1994). *Lesja Ukrainka und die europäische Literatur*. Köln; Weimar; Wien: Böhlau Verlag.
- Corbeau-Parsons, C. (2013). *Prometheus in the Nineteenth Century: From Myth to Symbol*. London: Routledge.
- Espagne, M. (1999). *Les Transferts culturels franco-allemands*. Paris: Presses Universitaires de France. Retrieved from <https://excerpts.numilog.com/books/9782130500902.pdf>.
- Teterina, O. (2018). "Magnificent edifice of the history of slavic literatures": Y. Boyko-Blokhin's "project". *Eureka: Social and Humanities*, 6, 49-56. DOI: 10.21303/2504-5571.2018.00775.
- Teterina, O. (2019). Ukrainian versions of classic plots and characters: anent the question of the European canon. *Technology transfer: innovative solutions in Social Sciences and Humanities: Proceedings of the 2nd Annual Conference*, 1, 30-33. DOI: 10.21303/2613-5647.2019.00908.
- Tötösy de Zepetnek, S. (1999). From Comparative Literature Today Toward Comparative Cultural Studies. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 1 (3). Retrieved from: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=clcweb>. DOI: 10.7771/1481-4374.1041.
- Toudoire-Surlapierre, F. (2013). *Notre besoin de comparaison*. Paris: Orizons.
- Scholz, F. (1989). *Laudatio für Jurij Bojko-Blochyn aus Anlaß seines 80. Geburtstages am 25. März 1989* (pp. 7-15). Heidelberg: Carl – Winter Universitätsverlag.

COMPARATIVE PARADIGM IN WORKS OF Y. BOYKO-BLOKHYN: APPROACHES “INTERWEAVING AND INTERCROSSING”

Olga B. Teterina. Taras Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)

e-mail: olgateterina@ukr.net

DOI: 10.32342/2523-4463-2022-2-24-5

Key words: *comparative literary studies, national literature, intercultural context, contact and genetic relationship, typological similarities and differences, style, reception, influence, literary translation, traditional plots and characters.*

The article analyzes Y. Boyko-Blokhyn's comparative model as an important integral concept element of Ukrainian emigre scholars comparative literary studies in the 1930s-1980s period (Y. Boyko-Blokhyn, M. Hnatyshak, S. Hordynsky, V. Derzhavyn, I. Kaczurowskyj, D. Chyzhevsky, Y. Sherekh and others). Approaches of the emigre scholar to literature comparative exploration are interpreted in the context of global comparative studies main trends, and placed against the views of the mainland comparative literary studies representatives. We clarified the distinguishing features of Y. Boyko-Blokhyn's model, proved its multidimensional and multivector character, and ascertained comparatist attitudes relevance towards modern comparative literary studies, taking into account their development potential. This goes according to *the purpose* of the work and its tasks. This research applies advances in comparative historical analysis, *methodology* of both historic cultural and receptive aesthetic schools.

Conceptual idea of the scholar shows his attention to contact-genetic relationship as well as typological similarities and differences. The author interprets functionality problem of inter-literary/intercultural communication preeminently as a national literature stylistic development factor. The study reveals the interdisciplinary nature of Y. Boyko-Blokhyn's works (with access to the realm of philosophy, psychology and cultural studies), and demonstrates his integration of contextual, intermedial and other approaches, which fundamentally enriched methodological tools of comparative literary studies. Reflections of Y. Boyko-Blokhyn on the problem of Slavic literatures comparative study, while witnessing the author's inherent interest in national identity problem, emphasized and deepened research of Slavic, specifically East Slavic, literatures as a fundamental component of the European cultural space. They also substantiated the demand for changes in approach to study the East Slavic region, particularly historical and literary processes in Belarusian, Ukrainian, and Russian literatures. Scientist's observations and conclusions, aimed at understanding Ukrainian literature in the European context, broaden drastically the idea of its peculiarity, with an emphasis on the features conditioned by its development (T. Shevchenko – G. Byron, R. Burns, J.W. Goethe, A. Dante, G. Leopardi, A. Mickiewicz, T. Moore, Novalis, S. Petőfi, W. Shakespeare, F. Schiller; I. Franko – G. Byron, E.T.A. Hoffmann, A. Chamisso; Lesya Ukrainka – G. Hauptmann, M. Maeterlinck, O. Wilde and others). The researcher traces occurrences of literary reception by the national literature of other nations artistic and aesthetic experiences at various levels of comparative poetics (themes, motives, style, etc.)

Conclusion. We proved an important role of Y. Boyko-Blokhyn's comparative model, who developed impactful traditions of national comparative literary studies of the second half of the 19th century – first third of the 20th century, and at the same time rethought (including through denial) western methodologies, in development not only of Ukrainian, but also of the global literature science as a whole. Insights and ideas of the emigre scholar, many of which were often ahead of his foreign colleagues ideas (A. Balakian, H. Bloom, U. Weisstein, D. Durishin, A. Popovich, H.R. Jaus and others), remain relevant even nowadays. Y. Boyko-Blokhyn's approaches to comparative study of literatures in the world context with a special emphasis on the *problem of national identity* apparently acquired the utmost importance during the era of globalization. Similar logic of thinking is affine to those modern authors who insist to study first differences between national creative writings, which according to their deep conviction enrich and diversify the global cultural universe (A. Balakian, C. Bernheimer, E. Kaspersky, F. Toudoire-Surlapierre and others). In contrast to “cultural unification scenarios”, Y. Boyko-Blokhyn's reflections which draw attention to different literatures/cultures polylogue phenomenon, their mutual understanding and enrichment, are based on the following fundamental thesis: “originality is a runner to commonality” (it is also of fundamental importance for formation of comparative literary history concept). It's emblematic that the Ukrainian scientist back then strongly denied the position of R. Wellek and R. Warren, who absolutized the tendency to universalization of the global literary process. Instead, Y. Boyko-Blokhyn argued for study of *national version* of pan-European style (romanticism, realism, modernism), traditional plots and characters, and he also scaled out radically the influence range idea as a manifestation of literary reception, with an emphasis on its creative character (from influence as a repulsion to influence as an “activity stimulus”, “impulse for self-movement”). In fact, these reflections of Y. Boyko-Blokhyn anticipated approaches of those scholars

who justified later the concept of active perception as opposed to passive influence, actualizing the role of recipient in the process of inter-literary communication (H.R. Jauss), thesis about the decisive role of the recipient literature (D. Durishin), interpretive theory – “fear of influence” (H. Bloom). Y. Boyko-Blokhyn’s conceptual thoughts about understanding the “reverse influences” problem, as well as related matter of contribution of each Slavic, in particular East Slavic, literature to the global cultural heritage, are extremely consonant with arguments that have been in the researchers’ focus even in these recent times (M. Boehmig, O. Pachlovska). In conclusion we can say that Y. Boyko-Blokhyn’s comparative model which is characterized by nation-centric orientation emphasizes fundamentally the prospects for further scientific research in historical, literary and comparative dimensions, first of all in projection of such methodologies inherent to modern comparative literary studies as imagology, theory of intertextuality and cultural transfer.

References

- Balakian, A. (2009). *Literaturna teoriia ta komparatyvna literatura* [Literary theory and comparative literature]. In D. Nalyvaiko (ed.). *Suchasna literaturna komparatyvistyka: stratehii i metody* [Modern literary comparative studies: strategies and methods]. Kyiv, Kyiv Mohyla Academy Publ., pp. 212-219.
- Bilokin, S., Boiko, Yu. (1992). *Zamist peredmovy* [Instead of a preface]. In S. Bilokin (ed.). *Vybrani tvory* [Selected works]. Kyiv, Medekol Publ., pp. 3-5.
- Blum, H. (2007). *Zakhidnyi kanon: knyhy na tli epokh* [Western Canon: Books Against the Background of Eras]. Kyiv, Fakt Publ., 720 p.
- Boiko, Yu. (1974). *Pereklady Shevchenka na nimetsku movu* [Translations of Shevchenko into German]. *Vybrane* [Selected Works]. Munich, Satz u. Druck Publ., vol. 3, pp. 165-180.
- Boiko, Yu. (1981). *Do problemy porivnialnoho vyvchennia istorii skhidnoslovianskykh literatur* [To the problem of comparative study of the history of East Slavic literatures]. *Vybrane* [Selected Works]. Munich, Satz u. Druck Publ., vol. 3, pp. 229-240.
- Boiko, Yu. (1990). *“Favst” Gete v perekladi Mykoly Lukasha* [Goethe’s “Faust” translated by Mykola Lukash]. *Vybrane* [Selected Works]. Haidelberg, Universitätsverlag Winter Publ., vol. 4, pp. 177-187.
- Boiko, Yu. (1992a). *Do problemy rozvytku Frankovoho stylu* [To the problem of the development of the Franko’s style]. In S. Bilokin (ed.). *Vybrani tvory* [Selected Works]. Kyiv, Medekol Publ., pp. 94-109.
- Boiko, Yu. (1992b). *Na porozi vosmoho desiatka* [On the threshold of the eight decade]. In S. Bilokin (ed.). *Vybrani tvory* [Selected works]. Kyiv, Medekol Publ., pp. 6-10.
- Boiko, Yu. (1992c). *Tvorchist Tarasa Shevchenka na tli zakhidnoevropeiskoi literatury* [The work of Taras Shevchenko against the background of Western European literature]. In S. Bilokin (ed.). *Vybrani tvory* [Selected works]. Kyiv, Medekol Publ., pp. 11-73.
- Boyko-Blokhyn, J. (1994). *Lesja Ukrainka und die europäische Literatur* [Lesja Ukrainka and European literature]. Köln, Weimar & Wien, Böhlau Verlag Publ., pp. 249 p.
- Boyko-Blokhyn, J. (1977). *Dante und die Ukraine* [Dante and Ukraine]. In V. Omelchenko (ed.). *Collection in honor of Prof. Olexandr Ogloblin*. New York, Ukrainian Free Academy of Science Publ., pp. 137-152.
- Boyko-Blokhyn, J. (1979) *Gegen den Storm. Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der slavischen Literaturen* [Against the storm. Selected contributions to the history of Slavic literatures]. Heidelberg, Carl Winter – Universitätsverlag Publ., 360 p.
- Corbeau-Parsons, C. (2013). *Prometheus in the Nineteenth Century: From Myth to Symbol*. London, Routledge, 200 p.
- Denysova, T. (2005). *Nauka “komparatyvistyka” v suchasnomu potraktuvanni* [The science of “comparative studies” in modern interpretation]. *Literaturna komparatyvistyka* [Literary Comparative Studies], vol. 1, pp. 10-26.
- Espagne, M. (1999). *Les Transferts culturels franco-allemands* [Franco-German cultural transfers]. Paris, Presses Universitaires de France, 31 p. Available at: <https://excerpts.numilog.com/books/9782130500902.pdf> (in French) (Accessed 23 October 2022).
- Fylypovych, P. (1971). *Shevchenko i romantyzm* [Shevchenko and romanticism]. In G. Kostyuk (ed.). *Literatura* [Literature]. New-York, Melborn, Drukarnia B. Ihnatova v Melborni Publ., pp. 53-75.
- Ilnytskyi, M. (2014). *Znaky doby i hrani talantu* [Signs of the times and facets of talent]. Kyiv, Klio Publ., 432 p.
- Kasperskyi, E. (2006). *Pro teoriuu komparatyvistyky* [About the theory of comparativistics]. In D. Ulitska (ed.). *Literatura. Teoriia. Metodolohiia* [Literature. Theory. Methodology]. Kyiv, Kyiv Mohyla Academy Publ., pp. 518-540.
- Khorob, S. (2014). *Literaturoznavchi kontseptsii Yurii Boika-Blokhyna v doslidzhenniakh tvorchosti Tarasa Shevchenka* [Literary concepts of Yurii Boyko-Blokhyn in studies of Taras Shevchenko’s work]. *Etnos i kultura* [Ethnic Group and Culture], vol. 10/11, pp. 5-17.
- Korpaniuk, M. (2012). *Boiko-Blokhyn (1909–2002) – literaturnyi krytyk* [Boiko-Blokhyn (1909–2002) is a literary critic]. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii* [Scientific Notes on Ukrainian history], vol. 30, pp. 92-99.

Melnyk, V. (1991). *Chotyrytomnyk «Vybranoho» Yurii Boika* [The four-volume “Selected” by Yurii Boiko]. *Visnyk Mizhnarodnoi asotsiatsii ukrainivstiv* [Bulletin of the International Association of Ukrainianists], 2 pp. 46-51.

Melnyk, V., Astafiev, O. (2004). *Boiko Yurii Havrylovych* [Boiko Yurii Havrylovych]. In I. Dziuba (ed.). *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Modern Ukraine]. Kyiv, Institut entsyklopedychnykh Doslidzhen Publ., vol. 3, pp. 197-198.

Nalyvaiko, D. (2006). *Teoriia literatury y komparatyvistyka* [Theory of literature and comparative studies]. Kyiv, Kyiv Mohyla Academy Publ., 347 p.

Nalyvaiko, D. (2007). *Komparatyvistyka y istoriia literatury* [Comparative studies and history of literature]. Kyiv, Akta Publ., 426 p.

Pohrebnaia, Ya. (2016). *Typolohiia interpretatsii obraza Don Zhuana* [Typology of interpretation of the image of Don Juan]. *Voprosy literatury* [The Issues of Literature], vol. 9, issue 63, pp. 41-45.

Scholz, F. *Laudatio für Jurij Bojko-Blokhyn aus Anlaß seines 80. Geburtstages am 25. März 1989* [Laudatory speech for Yurii Boyko-Blokhyn on the occasion of his 80th birthday on March 25, 1989]. Heidelberg, Carl – Winter Universitätsverlag Publ., pp. 7-15.

Skoryna, L. (2020). *Teoriia intertekstualnosti: vytoky, zdobutky, problemy* [The theory of intertextuality: origins, achievements, problems]. In T. Sverbilova (ed.). *Metodolohii suchasnoi literaturnoi komparatyvistyky* [Methodologies of Modern Literary Comparativistics]. Kyiv, Literary Institute Publ., pp. 125-159.

Sverbilova, T. (2020). *Mizhdystyplinarnyi aspekt aktualnykh kontseptiv suchasnoi postkolonialnoi teorii v dyskursi Comparative Culture* [Interdisciplinary Aspect of Current Concepts of Modern Postcolonial Theory in the Discourse of Comparative Culture]. In T. Sverbilova (ed.). *Metodolohii suchasnoi literaturnoi komparatyvistyky* [Methodologies of Modern Literary Comparativistics]. Kyiv, Literary Institute Publ., pp. 408-428.

Syvachenko, H. (2019). *Kulturnyi transfer – nova metodolohiia komparatyvistyky* [Cultural transfer is a new methodology of comparativistics]. *Slovo i chas* [Word and Time], vol. 3, pp. 71-81.

Teterina, O. (2019). Ukrainian versions of classic plots and characters: anent the question of the European canon. *Technology transfer: innovative solutions in Social Sciences and Humanities: Proceedings of the 2nd Annual Conference*, 1, pp. 30-33. DOI: 10.21303/2613-5647.2019.00908.

Teterina, O. (2021a). *Fenomen ukrainskoi emihratsiinoi komparatyvistyky: diapazon rukhu, poshukovi oriientyry, yevropeiskyi kontekst*. Dys. dokt. filol. nauk [The Phenomenon of Ukrainian Emigration Comparative Studies: Range of Movement, Search Orientations, European Context. Dr. philol. sci. diss.]. Kyiv, 462 p.

Teterina, O. (2021b). *Tvorchist Lesi Ukrainky v retseptsii uchenykh-komparatyvistiv ukrainskoho zarubizhzhia 30-80-kh rr. 20 stolittia* [The creativity of Lesia Ukrainka in the reception of comparativist scholars of Ukrainian abroad in the 30s-80s of the 20th century]. *Literaturoznavchi studii* [Literary Studies], vol. 61, pp. 165-183. DOI: 10.17721/2520-6346.2(61).165-183.

Teterina, O. (2018). “Magnificent edifice of the history of slavic literatures”: Y. Boyko-Blokhin’s “project”. *Eureka: Social and Humanities*, vol. 6, pp. 49-56. DOI: 10.21303/2504-5571.2018.00775.

Tötösy de Zepetnek, S. (1999). From Comparative Literature Today Toward Comparative Cultural Studies. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, vol. 1, issue 3. Available at: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=clcweb> (Accessed 23 October 2022).

Touidoire-Surlapierre, F. (2013). *Notre besoin de comparaison* [Our Need for Comparison]. Paris, Ori-zons Publ., 188 p.

Vaishstain, U. (2012). “Retseptsiiia” ta “Diiia” [“Reception” and “Action”]. In L. Grytsyk (ed.). *Zakhid – Skhid: osnovni tendentsii rozvytku suchasnoho porivnialnoho literaturoznavstva* [West – East: the main trends in the development of modern comparative literary studies]. Donetsk, Landon-21 Publ., pp. 21-37.

Одержано 5.09.2022.